

Kvinnor och religiositet – sekularisering och (re)sakralisering i Väst

Boken *Women and Religion in the West. Challenging Secularization*¹¹ är en antologi i vilken en av de centrala frågorna rör förhållanden mellan kvinnor, religiositet och sekularisering, och hur dessa förhållanden uttryckas. Antologin bidrar till debatten kring sekularisering inom religionssociologi och kvinnoforskning eftersom sekulariseringen sällan har forskats från det kvinnliga perspektivet. Boken är indelad i tre större delar: kristendom, alternativa andligheter och islam. Artiklar är skrivna av författare från olika länder, t.ex. Kanada och Polen. Redaktörerna för boken, Kristin Aune, Sonya Sharma och Giselle Vincett, delar alla ett intresse för genusfrågor och dessas förhållande till kristendomen i sin egen forskning, vilket syns redan i introduktionskapitlet. Boken fokuserar bl.a. på den paradox som präglar kvinnors religiositet och sekularisering, nämligen det faktum att kvinnor är mera aktiva inom traditionella kristna kyrkor än män samtidigt som kvinnor även i större utsträckning lämnar sin traditionella kyrka. I artiklarna undersöks olika sätt att skapa, omskapa och upprätthålla kvinnors religiösa identiteter och religiösa utrymmen i olika livssituationer, åldrar, civilstånd och omgivning. Såsom jag ser det är en av bokens viktigaste

avsikter att lyfta fram och utveckla dialogen mellan kvinnornas religiositet och sekulariseringsteorier och visa hur komplicerat förhållandet mellan dessa två är.

I introduktionen, skriven av redaktörerna, presenteras centrala och sammanhängande teman för boken. En av de viktigaste är själva sekulariseringsteorin och problemen med den. Teorin har sin utgångspunkt i det speciella förhållandet mellan den offentligt accepterade religionen och staten, vilket syns i människors vardag och som internaliserade normer, trossystem och praktik hos individer. Teorin förutsätter en förändring i detta förhållande i en riktning där religionens makt och betydelse minskar. Kritik som riktas mot och problem som förknippas med sekulariseringsteorin är bl.a. att den presenterar skeendena som universella och lika för alla. Vidare är teorin ofta eurocentrisk och könsblind och blundar ytterligare för den utveckling som sker bland och inom religionerna. Redaktörerna delar in kritiken i allmän och feministisk kritik. Till den allmänna kritiken hör tanken att det inte finns en sekulariseringsprocess utan flera ("co-existence theory"). Enligt (re)sakraliseringsteorin visar de västerländska samhällen tecken på (re)sakraliseringen vilket betyder att människor åter tänker på, ger betydelse åt och omlokaliserar det sakrala. Den karakteriseras av bl.a. derationalisering och religiös utveckling/tillväxt genom konvertering. Feministisk kritik poängterar att sekulariseringen har berört

¹¹Aune, Kristin, Sonya Sharma & Giselle Vincett (eds) 2008: *Women and Religion in the West. Challenging Secularization*. Ashgate. Hampshire/Burlington. 230 s.

kvinnor och män på olika sätt, m.a.o. påverkas upplevelserna av sekulariseringen av kön och genus. Redaktörernas presentation av kritiken är motiverad eftersom den betonar vikten av forskningen kring kvinnors religiositet och sekularisering. I artiklarna kan i stort sett två olika perspektiv på kvinnor och sekularisering uppfattas. Medan en del forskare vill utveckla och förbättra sekulariseringsteorierna genom att ta hänsyn även till kvinnorna stöder sig andra snarare på (re)sakraliseringsteorier och vill betona kvinnornas upplevelser speciellt när det gäller sakraliseringen. Det finns även skribenter som accepterar båda perspektiven. Jag anser att de olika perspektiven ger läsaren en översikt över hur de centrala frågorna kring sekularisering och kvinnornas religiositet i Väst utforskats och utforskas. De ger även läsaren kunskap om hur komplicerat det aktuella forskningsfältet är.

Varje del, kristendom, alternativa andligheter och islam, innehåller fyra artiklar och inleds med en artikel som stöder sig på statistik och presenterar kvantitativa metoder, problem och resultat. Ett problem som påtalas är att metoderna anpassar sig bättre till forskning rörande kristendomen än alternativa andligheter. Även om en del kvinnor lämnar sin traditionella kyrka för att söka nya vägar att uttrycka sin religiositet och/eller andlighet syns detta sällan i statistiken. I andra artiklar behandlas specifika kvalitativa studier. Som exempel skriver Kristin Aune om ensamstående (i betydelsen singel) kvinnors religiositet och deras orsaker att lämna eller stanna i församlingen och Garbi Schmidt hur kvinnliga immigrantmuslimer skapar offentliga utrymmen och gör sig synliga i USA. Ett viktigt tema som diskuteras i många av artiklarna är det kvinnliga religiösa utrymmet. Redaktörerna presenterar begreppet "thirdspace", det tredje utrymmet, som betyder fysiska, mentala och sociala utrymmen som kan beskrivas som olika mellanrum. Dessa är oftast svåra att kategorisera, t.ex. som antingen helt offentliga eller helt privata eller utgående från tillhörighet eller icke-tillhörighet. En stor del av de kvinnor som studeras i de olika artiklarna upplever att de befinner sig i det tredje utrymmet, även om utomstående inte uppfattar det så. Intressant är att få av författarna använda detta begrepp, utan beskriver det med andra termer. Några exempel som "inter" och marginalen kan hittas i Giselle Vincetts artikel "The Fusers: New Forms of Spiritualized Christianity".

Vincett sammanfattar i artikeln sina forskningsresultat om den kvinnliga religiositeten bland neo-paganistiska och kristna grupper i England. Ett av hennes första forskningsresultat indikerade att en betydelsefull del av anhängarna identifierar sig som kristna, paganer eller både och, alltså samtidigt starkt attraherade av både kristendom och paganism. Vincett kallar denna grupp av människor, som använder sig av religiösa element från båda traditionerna, för "fusers". Engelskans "to fuse" betyder bl.a. att smälta samman men eftersom det inte finns någon direkt motsva-

rande term i svenskan har jag valt att använda termen överskridare (dessa människor överskrider både paganismens och kristendomens s.k. gränser). Även om överskridarna har många karakteristika som förenar dem med s.k. New Age-anhängare skiljer de sig från dessa genom försöken att knyta an kristendomen med neo-paganismen.

Vincett baserar sin forskning på fältstudier men anger tyvärr inte en exakt tidpunkt för sitt fältarbete. Hennes överskridarinformeranter är till stor del högt utbildade vita kvinnor från medelklassen, och mellan 20 och 60 år. Karakteristiskt för dem är kristen bakgrund, synkretism och feminism. Många av informanterna har varit överskridare redan länge vilket bevisar att det inte handlar om tillfälligheter, utan om ett seriöst engagemang. Vincett diskuterar i sin analys kring själva överskridarinställningen och hur man tar sig denna position. Överskridarna har ofta upplevt en personlig kris eller en stark upplevelse efter vilken de medvetet valt en ny inställning. De befinner sig i marginalen och förenar samt överbryggat utrymmen, språk, tro, symboler och föreställningar. Vincett beskriver marginalstatusen som någonting som inte befinner sig i centrum men ändå i närheten av det som ligger utanför. Kreativitet förknippas med denna position eftersom inspiration hämtas både från neo-paganismen och från kristendomen. Vincett betonar att även om överskridarna befinner sig i marginalen känner de också någon slags tillhörighet med majoriteten, som t.ex. syns i att flera av hennes informanter besöker kyrkan regelbundet. I sin diskussion om överbryggande/överskridande utrymmen och festligheter poängterar Vincett att överskridarna är självsäkra i att skapa egna utrymmen, oberoende av om de är sociala, fysiska eller mentala. Alla informanter firar högtider som de medvetet associerar med neo-paganismen. En orsak som nämns är att neo-paganistiska ritualer är närmare naturens rytm. I guds föreställningar försöker överskridarna förena "the One and the Many"¹² som Vincett uttrycker det. Även om det finns en gud, kan denna gudomlighet ta form på olika sätt, t.ex. genom speciella platser. En del ser olika gudomligheter som olika aspekter av Gud eller Gudinnan. Vincett påpekar att för överskridarna är det i samverkan med de andra aspekterna som den ena, i detta fall Gud, behåller sin betydelse. Slutligen diskuterar Vincett mystiska upplevelser. Hon konstaterar att över hälften av informanterna har upplevt någonting, speciellt visioner, som kan förknippas med mystik, och föreslår att en möjlig orsak kan vara att överskridare lätt kan korsa gränser som förknippas med jaget, genus, världen och det gudomliga.

Vincett konstaterar i slutsatsen att överskridarnas överbryggande, förenande och kreativa utrymme är skiftande

121 Giselle Vincett, 2008: "The Fusers: New Forms of Spiritualized Christianity" s. 139, I Kristin Aune, Sonya Sharma och Giselle Vincett (red.) 2008: *Women and Religion in the West. Challenging Secularization*. Ashgate. Hampshire/Burlington.

och i ständig förändring beroende bl.a. på vem som befinner sig i detta utrymme. Överskridarna befinner sig och lever i mellanrummet, ”inter”, som förenar och håller samman de olika sidorna. I Vincetts artikel presenteras flera för boken centrala teman. Bland dessa är tredje utrymmet mest centralt i form av överskridare som skapare, omskapare och upprätthållare av utrymmet. Med sin forskning vill Vincett lyfta fram de ofta osynliga överskridarna som en framträdande religiös grupp och ett viktigt forskningsobjekt. En möjlig orsak till överskridarnas osynlighet kan vara svårigheten att igenkänna dem. Fast Vincett koncentrerar sig på att studera kvinnor nämner hon att även män befinner sig i denna position, m.a.o. är inte överskridarpositionen könsberoende. Det som blir otydligt i Vincetts artikel är vad som är specifikt i den kvinnliga överskridarpositionen. Såsom Vincett också själv framhåller kan hennes forskning ses som en del av debatten mellan sekulariserings- och (re)sakraliseringsteoretiker. Genom sin forskning vill hon visa att även de människor som framstår som sekulariserade ändå kan vara religiösa på ett betydelsefullt sätt. Därmed hon bevisar de problem som finns i den kvantitativa metodiken.

Boken fokuserar på hur kvinnlig religiositet konstru-

eras men studerar inte närmare hur kvinnlighet(er) konstrueras. Detta kunde ha varit ett intressant och nyttigt tillägg till boken. Även om könsaspekten är en viktig del av boken analyseras förhållandena mellan kvinnans religiositet, sekulariseringen och hennes upplevelser enligt en heterosexuell norm. Det som saknas är en artikel om kvinnor som inte tillhör den heterosexuella majoriteten, deras religiositet och upplevelser av sekulariseringen. Oberoende av dessa brister är boken aktuell i den sekulariserade västvärlden och bidrar till en bättre förståelse för och kunskap om kvinnlig religiositet under de olika kraven som det sekulariserade samhället och religionen ställer. Boken kan läsas som helhet eller man kan använda de olika delarna eller artiklarna för specifika studier. Den är avsedd för studerande och forskare som intresserar sig för religion, sociologi och genusforskning. Boken skulle även kunna erbjuda aktuell och nyttig kunskap för dem som är verksamma i mera traditionella församlingar och nya religiösa rörelser samt för dem som arbetar med olika religiösa grupper eller minoritetsgrupper.

Karoliina Dahl